

УДК 351.741.078

Т.А. Плугатар,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

У статті на основі аналізу чинного законодавства України, узагальнень практики його реалізації, теоретичних здобутків учених різних галузей права, насамперед адміністративного, розкривається сутність, значення й зміст контролю за діяльністю органів внутрішніх справ; визначено мету, завдання та принципи здійснення такого контролю; надано пропозиції та рекомендації щодо удосконалення чинного законодавства, що регулює контрольні правовідносини у сфері правопорядку; окреслено напрями оптимального розподілу контрольних повноважень між суб'єктами контролю, з метою усунення дублювання та паралелізму у їх роботі.

Ключові слова: органи внутрішніх справ, контроль, мета контролю, завдання контролю, принципи контролю.

В статтє на основе анализа действующего законодательства Украины, обобщений практики его реализации, теоретических достижений ученых различных отраслей права, прежде всего административного, раскрывается сущность, значение и содержание контроля за деятельностью органов внутренних дел; определены цели, задачи и принципы осуществления такого контроля; поданы предложения и рекомендации по совершенствованию действующего законодательства, регулирующего контрольные правоотношения в сфере правопорядка; очерчены направления оптимального распределения контрольных полномочий между субъектами контроля с целью устранения дублирования и параллелизма в их работе.

Ключевые слова: органы внутренних дел, контроль, цель контроля, задачи контроля, принципы контроля.

On the basis of the analysis of current legislation of Ukraine, generalization of the practice of its implementation, as well as of the theoretical achievements of the scientists of different branches of law, especially administrative, the essence, meaning and contents of the control over the activities of internal affairs bodies are revealed; goals, objectives and principles for the implementation of such controls are defined; several proposals and recommendations for the improving of the current legislation regulating relations in the sphere of control of law and order are formulated; the direction of optimal distribution of supervisory powers between the subjects of control, in order to eliminate overlap and duplication in their work.

Keywords: law-enforcement bodies, control, the aim of control, control objectives, control principles.

Розвиток громадянського суспільства і його демократичних інститутів в Україні потребує розробки та впровадження дієвого контролю за діяльністю органів внутрішніх справ, який відповідає формам, змісту та практиці, прийнятих

у демократичних країнах. Надзвичайно широке коло проблем, що постають у ході реалізації прав та свобод громадян, а також нормотворча, правозастосовна практика їх регулювання потребують підвищеної уваги, переосмислення й внесення значних уточнень. Тому розробка заходів щодо підвищення ефективності організації діяльності органів внутрішніх справ, з огляду на зміни в соціально-економічних і політико-правових умовах функціонування всієї системи МВС України, зумовлює необхідність теоретичного узагальнення та осмислення норм чинного законодавства і результатів досліджень, що стосуються контролю за діяльністю органів внутрішніх справ.

Контроль за діяльністю правоохоронних органів у межах окремих наукових робіт досліджували такі вчені, як: О.Ф. Андрійко, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, С.Г. Братель, І.М. Воронін, Л.К. Воронова, В.М. Гаращук, В.Л. Грохольський, С.М. Гусаров, С.Ф. Денисюк, І.В. Дробуш, М.Ю. Дудков, А.М. Кислий, О.М. Ключев, В.В. Ковальська, А.Т. Комзюк, О.А. Кузьменко, О.М. Литвак, О.М. Музичук, В.В. Новіков, Р.М. Павленко, В.М. Плішкін, О.П. Полінець, С.Г. Стеценко, О.М. Тараненко, В.С. Шестак, І.М. Шопіна та ін. Однак, незважаючи на значну кількість наукових досліджень, присвячених проблематиці контролю за діяльністю правоохоронних органів, у тому числі й органів внутрішніх справ, багато питань й дотепер залишаються нез'ясованими. Безумовно, ця проблема є надзвичайно актуальною та водночас надто складною і багатоаспектною. У зв'язку з цим, постає необхідність розкрити на основі аналізу чинного законодавства України, узагальнень практики його реалізації, теоретичних здобутків учених різних галузей права, насамперед адміністративного, сутність, значення й зміст контролю за діяльністю органів внутрішніх справ; визначити мету, завдання та принципи такого контролю; виробити пропозиції та рекомендації щодо удосконалення чинного законодавства, що регулює контрольні правовідносини у сфері правопорядку; визначити шляхи оптимального розподілу контрольних повноважень між суб'єктами контролю, з метою усунення дублювання та паралелізму у їх роботі.

Актуальність дослідження мети, завдань та принципів такого контролю обумовлена перебуванням України на шляху реформування органів внутрішніх справ, приведенням їх у відповідність до міжнародних стандартів. В умовах переорієнтації діяльності органів внутрішніх справ на нові загрози, адаптації до сучасних викликів необхідно впроваджувати дієві механізми, що забезпечать прозорість, відкритість їх діяльності, гарантуватимуть реальний захист прав і свобод людини та громадянина. На жаль, процес контролю ще не став дійсно прозорим, а діяльність органів внутрішніх справ не завжди зрозуміла населенню.

На нашу думку, правильною є теза В.Б. Авер'янова та О.Ф. Андрійко, які зазначають, що “недооцінка, применшення ролі контролю можуть призвести до неконтрольованості ситуації, зменшення керованості і навіть хаосу. На цій підставі не слід віддавати перевагу як огульному запереченню контролю та критиці його надмірності, що стала модною останнім часом, так рівною мірою і “фетишизації” контролю, у якому вбачається вирішення всіх проблем, що існують в державному управлінні” [1, с. 428].

Для з'ясування мети та завдань контролю необхідно уточнити його призначення, яке в тлумачних словниках української мови визначається як “роль, завдання кого-, чого-небудь у житті, існуванні; цілеспрямованість, мета створення чого-небудь; мета використання чого-небудь” [2, с. 1117]. Наведене тлумачення слова “призначення” дає змогу розглядати його як сукупність мети та завдань певної діяльності в суспільстві, мети та завдань, які обумовили її необхідність та

важливість у системі суспільних відносин. Отже, основна увага під час характеристики призначення контролю за діяльністю органів внутрішніх справ присвячується з'ясуванню його мети та завдань.

Поняття “контроль” у науковій літературі розглядається у широкому і вузькому аспектах. У широкому аспекті – це сукупність політичних, економічних та ідеологічних процесів і методів, якими належить забезпечити стабільність суспільства та державного ладу, дотримання соціального порядку, вплив на масову та індивідуальну свідомість, тобто – соціальний контроль. У свою чергу, соціальний контроль визначають як “механізм, за допомогою якого суспільство і його підрозділи (групи, організації) забезпечують дотримання системи обмежень (умов), порушення котрих завдає шкоду функціонуванню соціальної системи” [3, с. 1263]; “цілісну систему усіх соціальних регуляторів (державних або суспільних інститутів права, моралі, звичаїв, традицій, установок)” [4, с. 3]; сукупність процесів у соціальній системі (суспільстві, соціальній групі, організації тощо), котрі забезпечують відповідність діяльності певним її еталонам, а також додержання обмежень у поведінці, порушення яких негативно впливає на функціонування системи [5, с. 639]; систему інститутів демократії для здійснення народом контрольної діяльності та участі в управлінні справами суспільства [6, с. 17].

Поняття “контроль” у вузькому розумінні найчастіше зводиться до перевірки виконання рішень вищої організації; рішень, розпоряджень різних рівнів керівної системи; дотримання організаційних, економічних та інших нормативів; виконання планових завдань; дотримання законності, дисципліни і т. ін. [7, с. 511–512].

Основна мета контролю – виявлення недоліків і відхилень, що призводять до негативних наслідків, зменшують ефективність державної політики в аналізованій сфері. У діяльності органів внутрішніх справ ефективний контроль дозволяє вчасно виявити негативні явища та процеси, попередити їх та спрогнозувати розвиток ситуації в майбутньому.

Як зазначає О.Ф. Андрійко, завдання контролю як функції держави полягає в спостереженні та перевірці розвитку системи і всіх її елементів відповідно до визначених напрямів, а також у попередженні можливих помилок і суб'єктивних неправомірних дій, що суперечать чи слугують стримуючими чинниками такого розвитку [1, с. 343].

У свою чергу, В.М. Плішкін завданнями контролю в апаратах управління органів внутрішніх справ називає такі: забезпечення неухильного дотримання законності й дисципліни в діяльності особового складу контрольованих органів шляхом перевірки фактичної реалізації ними положень Конституції України, вимог чинного законодавства та відомчих нормативних актів; забезпечення наукової обґрунтованості прийняття управлінських рішень; забезпечення своєчасності та високої якості реалізації управлінських рішень; підвищення виконавської дисципліни, відповідальності за доручену справу шляхом досягнення відповідності змісту, форми, методів, результатів діяльності підрозділів, що перевіряються, заданим режимам роботи; підвищення загального рівня організаторської та службової діяльності, вдосконалення стилю, форм та методів роботи, впровадження наукової організації управлінської праці, найновіших досягнень науки і техніки, виявлення позитивного досвіду і його використання в практиці; забезпечення правильного добору, розстановки, виховання та навчання кадрів; подання практичної допомоги підлеглим апаратам та окремим працівникам в усуненні виявлених в їх діяльності недоробок і прорахунків; визначення ефективності впливу суб'єктів управління на організаторську та службову діяльність контролюючого органу [7, с. 515].

Однак таке розуміння завдань контролю є дещо узагальненим, зокрема, забезпечення неухильного дотримання законності й дисципліни в діяльності особового складу контрольованих органів, підвищення виконавської дисципліни є характерними для їх мети, а забезпечення наукової обґрунтованості прийняття управлінських рішень та забезпечення своєчасності та високої якості реалізації управлінських рішень – для розуміння предмету контролю.

О.М. Бандурка завданнями контролю в органах внутрішніх справ називає: “спостереження за діяльністю об’єкта і перевірку її відповідності управлінським рішенням; виявлення, вивчення результатів впливу суб’єкта управління на об’єкт управління, відхилень від згаданих рішень, від норм організації, а також на загальне регулювання діяльності об’єкта” [8, с. 178].

Загалом завдання контролю А.Ф. Мельник, О.Ю. Оболенський, А.Ю. Васіна та Л.Ю. Гордієнко визначають як порівняння фактичного стану в тій чи іншій галузі з вимогами, які поставлені перед нею; виявлення недоліків та помилок у роботі та їх попередження; оцінювання відповідності здійснення інших функцій управління завданням, що поставлені перед ним [9, с. 138].

На думку О.М. Музичука, до завдань контролю за діяльністю правоохоронних органів варто віднести такі.

1. Перевірку та аналіз стану дотримання правоохоронними органами та їх працівниками чинного законодавства та виконавської дисципліни.

2. Встановлення фактичного стану, якості та ефективності виконання покладених на них завдань, функцій та обов’язків, реалізації наданих прав.

3. Сприяння виконанню покладених на них завдань, функцій та обов’язків, реалізації наданих прав.

4. Спостереження за дотриманням у правоохоронних органах прав, свобод і законних інтересів їх персоналу, рівнем їх соціального забезпечення.

5. Попередження, виявлення та припинення правопорушень серед працівників правоохоронних органів, встановлення передумов щодо притягнення винних до відповідальності згідно з повноваженнями суб’єкта контролю.

6. Встановлення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень працівниками правоохоронних органів, недотримання встановлених обмежень, порушення прав, свобод та законних інтересів фізичних осіб, прав та законних інтересів юридичних осіб та інших колективних суб’єктів, розроблення заходів щодо зменшення їх негативного впливу та викорінення.

7. Своєчасне, повне і об’єктивне інформування населення про діяльність правоохоронних органів, вивчення громадської думки про роботу правоохоронних органів.

8. Визначення та оцінка ефективності стилю і методів роботи правоохоронних органів усіх рівнів та їх персоналу.

9. Виявлення позитивного досвіду і його використання в практиці; надання практичної допомоги підлеглим апаратам та окремим працівникам в усуненні виявлених в їх діяльності недоліків.

10. Відновлення порушених прав учасників суспільних відносин шляхом відміни дії незаконного правового акту підконтрольного об’єкта, відсторонення його від виконання посадових обов’язків тощо [10].

Водночас одні науковці завдання контролю визначають як забезпечення законності (дисципліни) в державному управлінні, а інші не проводять чіткого розмежування між метою контролю та завданнями контролю, у зв’язку з чим мета як досягнення бажаного результату та завдання контролю як шляхи досягнення мети ототожнюються. У зв’язку з цим, вважаємо, що основними завданнями

контролю за діяльністю органів внутрішніх справ є перевірка стану додержання прав і свобод громадян та законодавства.

О.М. Музичук, беручи до уваги те, що метою будь-якого контролю є досягнення бажаного результату, стверджує, що метою контролю за діяльністю правоохоронних органів є забезпечення: реалізації в діяльності правоохоронних органів основних принципів та вимог правоохоронної політики держави; неухильного дотримання дисципліни та законності в діяльності правоохоронних органів; дотримання ними прав, свобод та законних інтересів фізичних осіб, прав та законних інтересів юридичних осіб та інших колективних суб'єктів правовідносин; відповідності їх діяльності встановленим вимогам; виконавської дисципліни; ефективності та прозорості в діяльності правоохоронних органів, злагодженої та скоординованої їх правоохоронної діяльності [10].

До завдань *контролю за діяльністю міліції* у контексті забезпечення прав і свобод громадян слід віднести такі: 1) перевірка та аналіз стану дотримання працівниками міліції чинного законодавства та виконавської дисципліни; 2) встановлення фактичного стану, якості та ефективності виконання покладених на них завдань, функцій та обов'язків, реалізації наданих прав; 3) сприяння виконанню покладених на них завдань, функцій та обов'язків, реалізації наданих прав; 4) спостереження за дотриманням прав, свобод і законних інтересів працівників міліції, рівнем їх соціального забезпечення; 5) попередження, виявлення та припинення правопорушень серед працівників міліції, встановлення передумов щодо притягнення винних до відповідальності; 6) встановлення причин і умов, що сприяють скоєнню правопорушень працівниками міліції, недотримання встановлених обмежень, порушення прав, свобод та законних інтересів фізичних осіб, прав та законних інтересів юридичних осіб та інших колективних суб'єктів, розроблення заходів щодо зменшення їх негативного впливу та викорінення; 7) своєчасне, повне і об'єктивне інформування населення про діяльність міліції, вивчення громадської думки про її роботу; 8) визначення та оцінювання ефективності стилю і методів роботи працівників міліції; 9) виявлення позитивного досвіду і використання його в практиці; 10) надання практичної допомоги підлеглим апаратам та окремим працівникам в усуненні виявлених у їх діяльності недоліків.

З огляду на викладене вище, можна зазначити, що завдання реалізується під час виконання певних дій, що спрямовані на досягнення передбаченої мети контролю за діяльністю органів внутрішніх справ, якою є забезпечення: реалізації в їх діяльності основних принципів та вимог правоохоронної політики держави; неухильного дотримання дисципліни та законності в діяльності органів внутрішніх справ; дотримання їх працівниками прав, свобод та законних інтересів фізичних осіб, прав та законних інтересів юридичних осіб; відповідності їх діяльності встановленим вимогам; виконавської дисципліни; ефективності та прозорості в їх діяльності.

Щодо принципів контролю за діяльністю органів внутрішніх справ, то вони являють собою об'єктивні закономірності й відносини суспільно-політичної природи, що визначають зміст, організаційну структуру та ефективність функціонування складових контрольних відносин.

Термін "принцип" походить від латинського слова "principium", яке означає основні найзагальніші, вихідні положення, засоби, правила, що визначають природу і соціальну сутність явища, його спрямованість і найсуттєвіші властивості [11, с. 17]. У цілому погляди вчених стосовно розуміння поняття принципів збігаються. Будучи загальнообов'язковими вимогами, вихідними положеннями, орієнтирами,

керівними ідеями, принципи виконують регулятивну функцію. Передбачаючи певний характер дій, вони протистоять усьому, що суперечить їх сутності.

В.Б. Авер'янов, виходячи з сучасної реальності й тих завдань, що стоять перед контролем, виділяє такі основні принципи контролю: об'єктивність, дієвість, гласність, систематичність, регулярність [1, с. 53]. У свою чергу, О.Ф. Андрійко, досліджуючи організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади, до принципів контролю відносить системність, систематичність, законність, дієвість, гласність та прозорість [12, с. 28]. О.М. Музичук принципами контролю називає: нормативну врегульованість, незалежність, оперативність (раптовість), спеціалізацію, об'єктивність, деполітизацію та деоілогізацію, доцільність, комплексність, обізнаність, неупередженість, універсальність, результативність, офіційність, раціональність, розподіл повноважень, відповідальність контролюючого органу [13, с. 158–159].

Принципи контролю за діяльністю органів внутрішніх справ базуються на загальних принципах права та на принципах державного управління. Зокрема, на нормативному рівні загальні принципи контролю прямо чи опосередковано закріплені в законодавчих актах. Специфіка контролю передбачає, що в процесі його здійснення виявляють себе певною мірою загальні принципи права, у зв'язку із чим неможливо обійти принцип законності, який повинен супроводжувати будь-яке правове явище та пронизує собою всю правову матерію, виступає фундаментальною категорією всієї юридичної науки і практики. Похідна ідея законності, її основна грань впливає з аспекту загальнообов'язковості права. Законність поєднує у собі правові й моральні, а також інші соціальні цінності як самостійні, хоча і взаємозалежні, засади суспільного життя, відображає загальний принцип ставлення суспільства до права в цілому. Її зміст, як зазначає А.С. Шабуров, можна розглядати у трьох аспектах: 1) у плані правового характеру соціального життя; 2) з позицій вимагання загальної поваги до закону та обов'язкового його виконання всіма суб'єктами; 3) під кутом зору вимагання безумовного захисту і реального забезпечення прав, інтересів громадян, охорони правопорядку в цілому від будь-якого свавілля [14, с. 455].

Принцип законності полягає в суворому дотриманні норм чинного законодавства під час здійснення контролю за діяльністю органів внутрішніх справ. Законність діяльності суб'єктів такого контролю означає, що їх компетенція повинна мати чітку законодавчу регламентацію, а діяльність має відбуватись у рамках чітко визначеної процедури; результати контролю мають бути закріплені та доведені до громадськості, а також до відповідних компетентних органів (посадових осіб) у встановленій законом формі. В цілому контроль повинен відбуватися в правовому полі держави, у повній відповідності Конституції та законам України.

Наступним принципом контролю за діяльністю органів внутрішніх справ є принцип об'єктивності, який означає, що суб'єкти контролю повинні діяти лише на підставі аналізу конкретних фактів, їх всебічного розгляду, реального оцінювання всієї ситуації. Варто зауважити, що контроль як специфічний різновид пізнавальної діяльності цілком відображає закономірності останньої. Отже, використання принципу об'єктивності під час здійснення контролю за діяльністю органів внутрішніх справ унеможливить панування суб'єктивної думки над дійсним станом справ, не допустить переважання емоцій і стереотипів масової свідомості відносно діяльності органів внутрішніх справ та допоможе уникнути помилкової оцінки результатів контролю. Адже за допомогою комплексного, точного дослідження всіх фактів і документів, уникаючи суб'єктивізму, можна прийняти правильне та обґрунтоване рішення.

Близьким за змістом до принципу об'єктивності є запропонований В.М. Гаращук принципом неупередженості, який вимагає особистої незацікавленості суб'єктів контролю в його результатах. Відхилення від принципу неупередженості може тягти за собою юридичну відповідальність, наприклад, за посадовий підлог або вчинення корупційного діяння [15, с. 116]. Сприятиме впровадженню об'єктивності також принцип деполітизації і деідеологізації контролю.

Далі варто відмітити принцип гласності, правовою основою якого є ст. 3 Закону України “Про міліцію”, в якій зазначається, що “діяльність міліції є гласною. Вона інформує органи влади і управління, трудові колективи, громадські організації, населення і засоби масової інформації про свою діяльність, стан громадського порядку та заходи щодо його зміцнення”. У 1992 році в апараті МВС було створено центр громадських зв'язків для надання об'єктивної та оперативної інформації про результати та проблеми діяльності міліції, для формування громадської думки про її діяльність. З лютого 2015 року – Департамент комунікації МВС України, основним завданням якого є організація взаємодії органів внутрішніх справ із засобами масової інформації та громадськістю, з метою інформування населення про результати роботи міліції у боротьбі зі злочинністю та підтриманні громадського порядку в державі, профілактики правопорушень, формування позитивного іміджу міліції. Крім того, ст. 21 Закону “Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави” визначає, що “прес-служби та відділи по зв'язках з громадськістю оперативно надають засобам масової інформації об'єктивну та повну інформацію про діяльність Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів”.

Сам контроль за діяльністю органів внутрішніх справ також має бути гласним та відкритим, його результати не можуть визнаватися таємними та приховуватися від громадськості. Адже гласність, будучи ефективним засобом виховання осіб, залучених до контрольної діяльності сприяє розвитку в них активної життєвої позиції. Побудова контролю на принципі гласності передбачає не лише інформування про наявність досягнень, недоліків, помилок, а й постановку актуальних проблем, обговорення проектів, пошук шляхів доцільності їх здійснення, формування відповідної громадської думки.

Принцип дієвості контролю полягає в реальних наслідках виявлення порушень чинного законодавства та підзаконних актів. Дієвість повинна виявлятися при запобіганні неправомірним діям чи бездіяльності підконтрольного об'єкта; коли ж таке порушення виявлено – контроль ініціює відповідні дії всіх механізмів захисту, шляхом вжиття відповідних заходів самостійно або передачі результатів і висновків уповноваженим органам для прийняття рішень.

Наступним принципом контролю за діяльністю органів внутрішніх справ є принцип оперативності, який полягає у вчасному, швидкому проведенні дій з виявлення та запобігання правопорушенням.

Отже, зважаючи на викладене, виділяють такі принципи контролю за діяльністю органів внутрішніх справ:

принцип незалежності – органи, уповноважені на здійснення контролю, мають функціональну, організаційну, оперативну та фінансову незалежність, необхідну для об'єктивного й ефективного виконання завдань;

принцип об'єктивності та неупередженості – органи, уповноважені на здійснення зазначеного контролю, у своїх діях мають виходити з державних інтересів, дотримуватися професійної етики і не повинні зловживати наданими їм повноваженнями;

принцип повноти – охоплення всієї сукупності дій учасників процесу під час здійснення такого контролю й відображення виявлених фактів учинення правопорушень працівниками органів внутрішніх справ;

принцип єдності – єдність забезпечується єдиною правовою базою та єдиними стандартами у сфері здійснення зазначеного контролю;

принцип обґрунтованості – результати контролю ґрунтуються на законодавстві та підтверджуються документально;

принцип публічності – органи, уповноважені на здійснення контролю за діяльністю органів внутрішніх справ, забезпечують доступність його результатів;

принцип відповідальності – кожний орган, уповноважений на здійснення зазначеного контролю, відповідає за свої дії або бездіяльність.

Резюмуючи викладене вище, можна зробити висновок, що контроль за діяльністю органів внутрішніх справ як цілісний процес здійснюється з метою визначення ризиків та забезпечення достатніх гарантій щодо досягнення визначеної мети і впевненості в тому, що діяльність органів внутрішніх справ здійснюється ефективно та результативно, з дотриманням відповідних принципів; відповідно до законів, нормативно-правових актів та інших регулюючих документів; відповідно до взятих зобов'язань; із забезпеченням збереження ресурсів від неефективного витрачання та пошкоджень.

Таким чином, контроль за діяльністю органів внутрішніх справ можна визначити як постійний процес, що складається з низки дій та видів діяльності зі спостереження, перевірки, моніторингу та аналізу і спрямовується на: запобігання, виявлення та припинення дій, що суперечать встановленим законодавством України та міжнародно-правовими актами нормам, правилам і стандартам у сфері прав і свобод людини та громадянина; забезпечення неухильного дотримання законності в діяльності органів внутрішніх справ, сприяння ефективного виконання покладених на них функцій, зміцненню дисципліни; надання відповідних пропозицій щодо вдосконалення їх діяльності шляхом виявлення та усунення відхилень і причин, що спонукають до порушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державне управління : проблеми адміністративно-правової теорії та практики / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Факт, 2003. – 384 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2009. – 1736 с.
3. Советский энциклопедический словарь. – М. : Сов. энциклопедия, 1989. – 1632 с.
4. *Буйвол Б.А.* Социальный контроль и его воздействие на поведение людей : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 19.00.36 / Б.А. Буйвол. – К., 1973. – 28 с.
5. Философская энциклопедия : в 5 т. – М. : Сов. энциклопедия, 1970. – Т. 5. – 740 с.
6. *Туровцев В.И.* Народный контроль в социалистическом обществе / В.И. Туровцев. – М. : Политиздат, 1974. – 255 с.
7. *Плішкін В.М.* Теорія управління органами внутрішніх справ : підручник / В.М. Плішкін. – К. : НАВСУ, 1999. – 702 с.
8. *Бандурка О.М.* Управління в органах внутрішніх справ України : підручник / О.М. Бандурка. – Харків : Ун-т внутр. справ, 1998. – 480 с.
9. Державне управління : навч. посіб. / А.Ф. Мельник, О.Ю. Оболенський, А.Ю. Расіна та ін. ; за ред. А.Ф. Мельник. – К., 2003. – 343 с.
10. *Музичук О.М.* Сутність та особливості контролю за діяльністю правоохоронних органів в Україні / О.М. Музичук // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – № 3 (50). – 2010.
11. *Колодій А.М.* Принципи права України / А.М. Колодій. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 208 с.
12. *Андрійко О.Ф.* Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.07 / О.Ф. Андрійко ; НАН України Ін-т держави і права ім. М. В. Корецького. – К., 1999. – 38 с.

13. *Музичук О.М.* Контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні : монографія / О.М. Музичук. – Х. : Харків, Нац. ун-т внутрішніх справ, 2010. – 654 с.
14. *Шабуров А.С.* Законность и правопорядок / А.С. Шабуров // Теория государства и права / Под ред. В. М. Корельского, В. Д. Первалова. – М., 2000. – С. 454–482.
15. *Гаращук В.М.* Принципи контролю та їх сутність / В.М. Гаращук // Проблеми законності. – 2001. – Вип. 46. – С. 114–118.

Отримано 16.03.2015